

Hope College

Hope College Digital Commons

Van Raalte Papers: 1840-1849

Van Raalte Papers

12-7-1844

Letter from G. Groen van Prinsterer to H. J. Koenen

G. Groen van Prinsterer

Nella Kennedy

Follow this and additional works at: https://digitalcommons.hope.edu/vrp_1840s

The original documents are held in the National Archives of the Netherlands. This digitized material is intended for personal research/study only. The original documents may not be reproduced for commercial use in any form or by any means, electronic or mechanical, without permission in writing from the [National Archives of the Netherlands](#).

Recommended Citation

Groen van Prinsterer, G. and Kennedy, Nella, "Letter from G. Groen van Prinsterer to H. J. Koenen" (1844). *Van Raalte Papers: 1840-1849*. 62.
https://digitalcommons.hope.edu/vrp_1840s/62

This Book is brought to you for free and open access by the Van Raalte Papers at Hope College Digital Commons. It has been accepted for inclusion in Van Raalte Papers: 1840-1849 by an authorized administrator of Hope College Digital Commons. For more information, please contact digitalcommons@hope.edu.

December 7, 1844

A letter of G. Groen Van Prinsterer to H. J. Koenen stating that a school for higher learning is possible if the need is keenly felt.

In Dutch

Printed original in the Groen Van Prinsterer Archives, Den Haag, Koninklijke Bibliotheek, Rijksarchief, Zuid Holland, item 892, pp. 637-638.

(in die Provincie) waar men Raadsheeren van maken kan. De Protestanten uit Limburg durft men niet op de aanbeveling zetten. — Ik moet Van der Heym's Circulaire lezen om te gelooven. Robespierre wordt nog een pietist, als de Staat zich zelve athée verklaart. Over de vraag die gij mij herhaaldelijk hebt gedaan, moet ik mondeling met u handelen. Ik heb inlichtingen noodig. Geloof mij, dat ik handen vol werks heb met mijn geleerde affaire. Heeft Thorbecke eenig gevoel van plicht, dan moet hij zich in July niet laten herkiezen. Het is ongeoorloofd zoo te handelen, als hij thans doet: geen ander Collegie dan te 8 ure en dan nog dikwijls de studenten vergeefs naar de Garenmarkt te laten loopen¹⁾. Geen mijner collegen heeft mij een syllabe gezegd over mijn boek. Ik gevoel mij hier zeer alleen. —

[P. S.] Ik ontving een zeer hartelijken brief van C. F. van Maanen.

890. GROEN AAN J. HORA SICCAMI, 21 Nov. 1844²⁾.

----- Dank voor uw aangenaam bezoek. Ik hoop dat gij ernstig aan het plan omtrent den staatsman dien gij geëerd en lief gehad hebt³⁾, gedachtig zult zijn. Aan weinigen valt zulk een onderwerp, aan zeer weinigen zulke bouwstof te beurt. Nederland heeft eenig regt dergelijke mededeeling van u, die een beoefenaar van staatsregt en geschiedenis zijt, te verwachten. -----

891. GROEN AAN J. T. BODEL NIJENHUIS, 25 Nov. 1844⁴⁾.

-- Waarom wij de stukken⁵⁾ nu willen uitgeven? Waarom wij niet liever de zaak laten rusten? Waarom wij geene poging onbeproefd wenschen te laten om ten minste de geoorloofdheid der oprigting van Christelijke scholen te doen erkennen? Waarom wij dit dubbel plicht achten, nu de scholen dagelijks meer onder den invloed van neologie en pausdom geraken, en de Bijbel verboden wordt zelfs op scholen, die enkel door Protestantsche kinderen worden bezocht? — Ik ken uwe gezindheid te wel om de beantwoording van deze en dergelijke vragen niet gerust aan uwe nadere overweging te durven overlaten. Nog vraagt gij of in 't *Nieuwsblad* (lees *Nijmeegsch Schoolblad*) p. 32⁶⁾ men zich niet te gunstig over de Afgescheidenen uitlaat. Welneen, naar mijn inzien. Zoudt gij dan waarlijk zwarigheid maken om ook ten behoeve der Afgescheidenen het ophouden te ver-

1) Vgl. het Adres door een Leidschen doctorandus gericht aan de Tweede Kamer van 14 Febr. 1845, Bibl. der Tweede Kamer, Portefeuille Luzac, 1844/5, eindigend met 'het zeer serieuze en tweevoudig verzoek: 1e Dat Uwe vergadering aan den Hoogleeraar Thorbecke onder het oog brenge, dat, telkens wanneer hij het onderwijs dat hij plegtig op zich heeft genomen en waarvoor hij betaling erlangt en ontvangt, veronachtzaamd door reisjes naar het binnenhof, zijne afwezigheid ten onzen opzichte is „absentia vituperalis”. 2e. Dat in alle geval wanneer het komen mogt tot eene herziening der grondwet, uitdrukkelijk worde verklaard dat het lidmaatschap Uwer Kamer onvereenigbaar is met het Professoraat van een van 's Rijks Hooge scholen'; vgl. *Handelingen*, 1844/5, p. 190, 232.

2) Uit 's-Gravenhage. — Gedeeltelijk opgenomen p. 627, brief no. 5.

3) Falck, wiens brieven hij wilde uitgeven, vgl. no. 902. Niet hijzelf echter, doch zijn broer O. W. heeft het plan volvoerd, vgl. *A. R. Falck: Brieven, 1795-1843, uitgegeven door O. W. Hora Siccama*, 's-Gravenhage, 1857; en *A. R. Falck: Ambtsbrieven, 1802-1842, uitgegeven door O. W. Hora Siccama*, 's-Gravenhage, 1878.

4) Uit 's-Gravenhage.

5) Vgl. p. 555, noot 7.

6) Vgl. *Nijmeegsch Schoolblad*, 1844, p. 32: bericht over een verzoek van de Afgescheiden gemeente te Gorkum aan de stedelijke Regeering om een school te mogen oprichten. Over de Afgescheidenen wordt in dit bericht niet in gunstigen zin gesproken.

langen van een gewetensdwang, die inderdaad alle perken te buiten gaat? — Maar ik zie, dat gij waarschijnlijk het daarop volgende artikel over den biddag ¹⁾ bedoelt. Dit is meer speculatief. Evenwel, ik zie ook daar geene zwaarigheid in. Veeleer geloof ik ook dat wij, bij het verschillend standpunt over de kerkgenootschappelijke quaestie, openlijk de hand aan de Afscheidenen, die wij broeders meenen te kunnen noemen, moeten reiken. — De zaak van Da Costa alhier heeft haar beslag. Hij begint Donderdag 28 Nov. om 7 uur in *Diligentia* ²⁾. — — — —

X 892. GROEN AAN H. J. KOENEN, 7 Dec. 1844 ³⁾.

Ontvang mijn welgemeenden dank voor uwe vriendschappelijke beoordeeling en belangrijke brieven ⁴⁾. Hoe gaarne zou ik over de punten die gij aanroert, lang en breed met u spreken; uwe aanmerkingen hooren, de wederlegging beproeven of wel ronduit de begane dwaling erkennen! Maar schriftelijk zie ik daar geen kans toe, eer Van Assen bij zijn zeer aardig stukje over het *Snelschrift* mij ook een bruikbaar stoom-alfabet zal hebben gesuppeditieerd. Bij zoodanige onderwerpen is men wel genoodzaakt of de resultaten zijner nadere beschouwing kortelijk zamen te trekken, of, zoo men kan, naar uitvoeriger behandeling in eigene schriften of in die van andere te verwijzen, of zich aan eene naauwkeurige bewerking der quaestieuse zaken, met ter zijdelegging van andere werkzaamheden, te zetten. Dit laatste is mij, bij de beperktheid des tijds en den welligt reeds te grooten omvang der bezigheden die ik op mij genomen heb, in verband met eene gezondheid die menagementen vereischt, eene onmogelijkheid. Verblijd mij dus bij voortdoring met uwe brieven; wees overtuigd dat ik geene uwer bedenkingen ligt tel; maar verwacht geene *breede oordeelvelling*; gij moet te vrede zijn met een woord: *sapientia sat*. En wil ik u nog iets zeggen? gij meent wel eens dat er tusschen ons verschil van denkbeelden is, waar dit eigenlijk of in eene zeer geringe nuance, of eigenlijk in het geheel niet bestaat. Zoo, dunkt mij, in al wat gij van het Verbond der Edelen schrijft ⁵⁾. De bevoegdheid der Edelen om voor allen tusschen te treden, om zich aan het hoofd van een regtmatigen wederstand (dat nog geen opstand is) te stellen, werd in die tijden algemeen erkend (waaromtrent ook zeer belangrijke getuigenissen voorkomen in de *Histoire des Eglises Reformées* door De Bèze ⁶⁾); ofschoon men hier zou kunnen aanmerken dat deze Edelen meestendeels, tot eene meer geringe klasse van den adel behoorden; iets dat hen niet uitsloot, maar evenwel, in

1) Vgl. *ibid.*, p. 32: Het *Schoolblad* wordt ter lezing aanbevolen in de brochure *Nog is er Hulp!* Een woord aan al het Godvreezend volk van A. Brummelkamp, J. W. ten Bokkel en A. C. van Raalte; daar wordt het onderwijs een der belangrijkste zaken in Nederland genoemd en voorgesteld het op een 'Dank. Vast- en Biddag, uitgeschreven door de Provinciale Kerkvergadering der Afscheidene gemeenten in Gelderland' op 6 Nov. te gedenken; de redactie hoopt dien dag in den geest met de Afscheiden broeders vereenigd te zijn, al kan zij hun kerkelijk standpunt niet deelen.

2) Er waren voorbereidingen getroffen voor een nieuwe serie voorlezingen van Da Costa te 's-Gravenhage over het leven en de schriften van Paulus, die hij ook in Amsterdam was begonnen (vgl. *Brieven van Da Costa*, I, p. 186). Men wachtte echter nog op de beslissing in de kwestie van het professoraat, welke nu inmiddels gevallen was; vgl. *Brieven van Da Costa*, I, p. 188/94; *Kluit: op. cit.* in *Bijdr. en Meded. Hist. Gen.*, LXIII, p. 258.

3) Archief Koenen. — Uit 's-Gravenhage.

4) Vgl. p. 627, brief no. 9, en p. 628, noot 1.

5) Vgl. noot 4.

6) *Th. de Bèze: Histoire ecclésiastique des Eglises réformées au Royaume de France*, Anvers, 1580, 3 dln.; herdr. Lille, 1841/2, 3 dln.

bovengemeld systema, het gepasseerd zijn van den Prins van Oranje en van andere hooge personadiën, die eerder roeping hadden, meer berispelijk maakt. Doch hoe dit zij, ik wil op die heeren niet te laag vallen: ik heb enkel gemeend dat de lofbazuin wat al te sterk heeft geklonken en dat mijne voorstelling een pligtmatig afnemen van onverdiende lauweren was. Ook geloof ik wel dat sommigen, bijv. zij die wilden *les États-Généraux ayant pleine puissance*, revolutionaire bedoelingen hadden en met de beginselen van het toenmalige staatsregt minder welligt dan met spel, dans, en feestbocaal bekend waren: doch hierom vind ik het request inleveren *op zich zelf*, wanneer men niets anders gewild had, ook niet zoo vreeslijk revolutionair; en ik ben ook niet zoo vreeslijk monarchaal of zoo weinig Evangelisch dat ik aan een Drusus of Germanicus niet dan lijdelijkheid tegenover Nero zou vergunnen. Ten aanzien van het *absoluut* gezag der Frankische vorsten zouden wij elkander ook wel verstaan; hoewel ik met een schrijver aan wiens gevoelen ik veel hecht, meen te kunnen zeggen: „La nature de toute espèce „de Souveraineté est d'être absolue”; en met *Bossuet*: „plusieurs confondent le „Gouvernement absolu et le Gouvernement arbitraire; mais il n'y a rien de plus „distingué”¹⁾. — Het is zoo dat, uit den aard der stukken die ik behandeld heb, mijn aandacht dikwijls meer bijzonder op de vorsten uit het huis van Oranje Nassau bepaald is: maar, ofschoon ik gaarne erken dat ik mij des te min . . .²⁾ voor eenzijdigheid of overdrijving behoor te wachten, . . .²⁾ meld mij eens bij gelegenheid wie gij meent dat, naast Willem I en eenigzins in gelijke mate, tot de redding van Nederland hebben medegewerkt. — Gij schreeft laatst over de onmogelijkheid eener eigene inrigting voor hooger Onderwijs: zeer moeilijk zou het zijn³⁾; dit zeg ik met u; maar de mogelijkheid zal er wel gevonden worden, als de behoefte levendig gevoeld wordt. Zie wat in Schotland de Vrije Kerk reeds verrigt heeft⁴⁾. *

893. A. J. VAN BEECK CALKOEN AAN GROEN, 8 Dec. 1844⁵⁾.

----- Hier te Utrecht begint de moeilijkheid der schoolkwestie zich ook te doen gevoelen⁶⁾; — ik gevoel de behoefte in mijne betrekking bestemde begrippen voor mij zelven te hebben. Zoolang ik wethouder ben, zal ik de bestaande wetten helpen handhaven. Kan dit niet geschieden illaesa conscientia, dan moet ik mijn post neêrleggen. Op dit standpunt staande moet ik weten wat de Wet van mij eischt; mijne gedachte is deze: dat tot het openen van scholen toestemming van 't bestuur vereischt wordt; dat het bestuur *pro re nata* moet toestemmen of weigeren; dat hetzelfde echter pligtmatig handelt door, bij 't verbieden van godsdienstig onderwijs op de algemeene scholen, het oprigten van bijzondere scholen toe te staan. Van der Brugghen zou, geloof ik, ten regel voorschrijven, dat aan elk

1) Vgl. voor den eerstgenoemden schrijver no. 895. — J. B. Bossuet (1627-1704); Fransch geestelijke; 1670/80 gouverneur van den dauphin; 1681 bisschop van Meaux.

2) Hs. beschadigd.

3) Vgl. Koenen aan Groen, 27 Nov. 1844.

4) Ds. Mac Donald had in 6 maanden geld opgehaald voor meer dan 500 scholen. Van hetgeen over was, zou een theol. hoogeschool gebouwd worden, waarvoor te Edinburgh reeds een geschikt gebouw was aangekocht; vgl. *Nijmeegsch Schooldiad*, 1844, p. 22; *Archives du Christianisme*, 1844, p. 132/4 (10 Aug.); *W. Hanna: Memoirs of the Life and Writings of Thomas Chalmers*, IV, Edinburgh, 1852, p. 365 vlg.; ook p. 486 vlg.

5) Uit Utrecht. — Gedeeltelijk opgenomen p. 629, brief no. 15.

6) Vgl. p. 482, no. 677 en noot 5; en no. 695; vgl. ook Van Beeck Calkoen aan Groen, 14 Sept. 1845.

Groen tot J. T. Bodel Nijenhuis, Nov. 25, 1844 [from The Hague]

...Why would we like to print the documents now? Why not let the affairs rest? Why not wishing to leave any effort untried to at least bring about the recognition of the lawfulness of the founding of Christian schools? Why do we consider it our double duty, now that schools are daily affected by the influence of neology and papacy, and the Bible is forbidden at schools only attended by Protestant children? -- I do know your inclination too well to dare to leave the answer to these kinds of question for closer evaluation with any kind of tranquillity. Now you are asking whether the *Afgescheidenen* [reported] in the *Nieuwsblad* (read *Nijmeegsch Schoolblad*), p. 32¹ are not treated too favorably. Certainly not, in my opinion. Would you really create trouble (which indeed is going much too far) to wish for the termination, also for the sake of the *Afgescheidenen*, of a moral constraint? -- But I see that you probably mean the article about the prayer day² which follows that. This is more speculative. However, I do not

¹ See *Nijmeegsch Schoolblad*, 1844, p. 32: report about a request from the *Afgescheiden* church in Gorkum to the local government to be allowed to establish a school. The *Afgescheidenen* in this report are not discussed favorably.

² See *ibid.*, p. 32: The *Schoolblad* is recommended in the brochure *Nog is er Hulp! Een woord aan al het Godvreezend volk* [But there is help! A word to all God-fearing people] by A. Brummelkamp, J.W. Ten Bokkel and A.C. Van Raalte; in this education is named one of the most important matters in the Netherlands and it is proposed by the Provincial Church government of the *Afgescheidene* churches in Gelderland to commemorate that at a Thanksgiving, Fast and Prayer Day on November 6. The editorial staff hopes to be united with the *Afgescheiden* brethren in spirit, even though they cannot share their ecclesiastical point of view.

see any difficulty in it. Rather, I believe that we need to extend our hands openly to the *Afgescheidenen* whom we believe to be our brothers, even with the various viewpoints about the denominational matter. -- The Da Costa affairs is being settled. He begins in *Diligentia* on Thursday, Nov. 28 at 7 o'clock. -----

Translation: Nella Kennedy, April 2002
